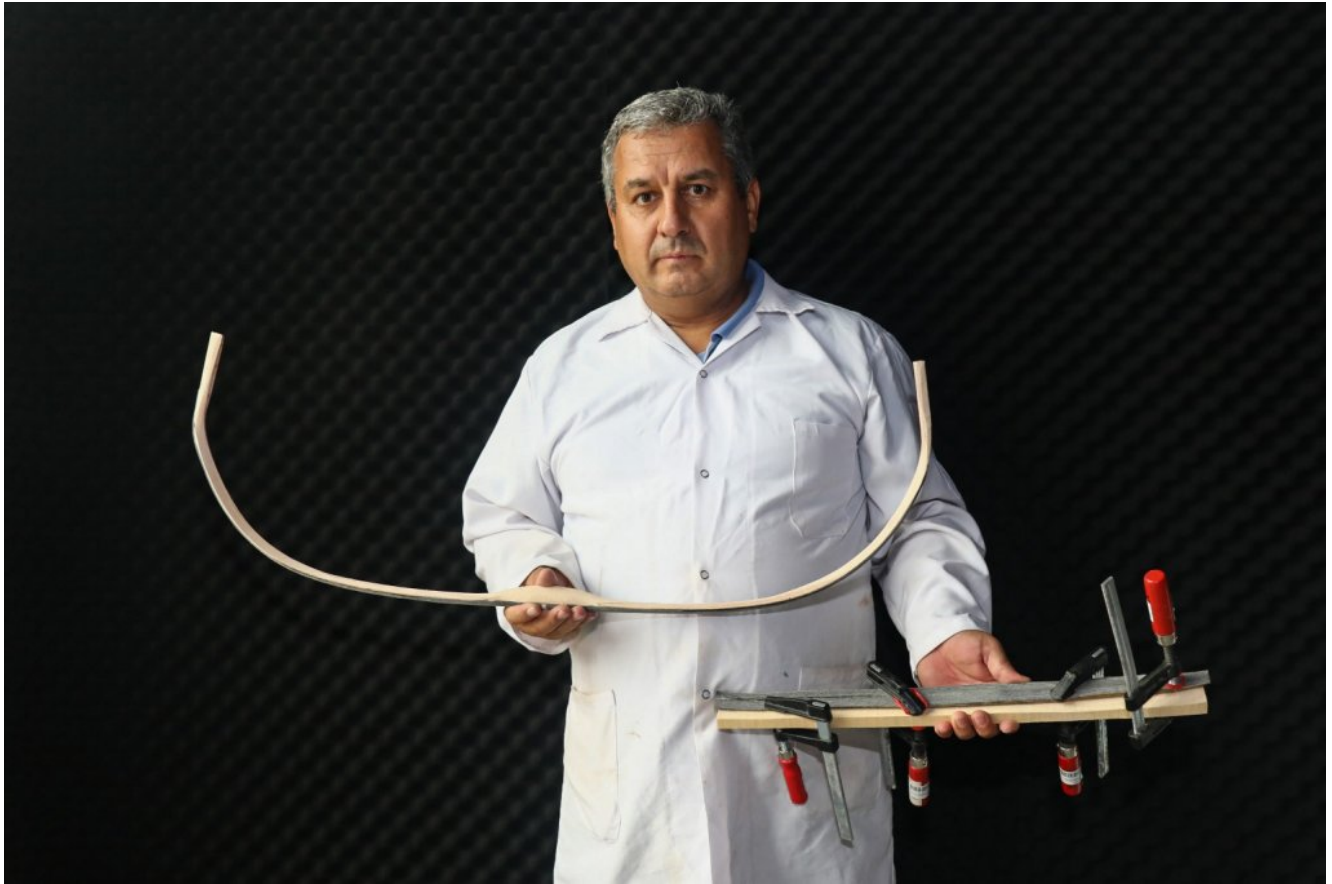

GELENEKSEL TÜRK OKÇULUĞU

SALİH PARLAK

1972 yılında İzmir Menemen Çukurköy'de doğdu. İlk ve orta

öğrenimini doğduğu köyde, liseyi ise Manisa Beydere Ziraat Teknik Lisesinde tamamladı. 1996 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği bölümünden mezun oldu. Ziraat Teknisyeni olarak Kars ve Trabzon'da çalıştıktan sonra orman mühendisi olarak Artvin'e atandı. 2000 yılında ise Ege Ormancılık Araştırma Enstitüsü Müdürlüğünde mühendis ve enstitü müdürü olarak görev yaptıktan sonra 2015 yılında Bursa Teknik Üniversitesi Orman Fakültesi Orman Mühendisliği bölümüne öğretim üyesi olarak geçti. Halen Doçent öğretim üyesi olarak görevine devam etmektedir.

GELENEKSEL TÜRK OKÇULUĞU

(Röportaj: Erhan KILIÇ)

Geleneksel Türk Okçuluğuna nasıl heves ettiğim bana sıklıkla sorulmaktadır. Birçok meslektaşımızın gibi benim de hayatımın liseye kadar olan kısmı köyde geçti. Babam ileri yaşına rağmen köyde hala çiftçilik yapıyor. Tabi köyde doğmuşsanız ve belli bir yaşa kadar büyümüşseniz oynadığınız oyunlar da köy ortamında bulabildiğiniz eşya yada malzemelerle oluyor. Eskiden şimdiki gibi istediğiniz oyuncağı alabileceğiniz imkanlar yoktu. Biz de kendi oyuncağımızı kendimiz yaparak oyunlar oynardık. Her oyunun da bir zamanı vardı; uçurtma zamanı, biz “karalık” derdik çember çevirme, şanslı olanlar motosiklet lastiği kullanırdı, sapan zamanı gibi. Okçuluk zamanı ise genelde ilkbahar ve sonbahar olurdu. Yay yapmak için köyde bulabildiğimiz en iyi yaylık malzeme hayıt veya incirin bir yıllık taze ve esnek sürgünleri olurdu. Hayıttan yapılan yay daha güzel olurdu ama bir yay boyunda düzgün ve dalsız büyümüş hayıt bulmak zordu. İncir ağacının sürgünleri de hayıt kadar kaliteli olmasa da bol bulunduğundan çok kullanırdık. Yayın kirişi için ise bulabilenler eski üzüm ve pamuk çuvalların dikildiği kalın pamuk iplikleri vardı onları kullanırdı. Eski lastikleri yakarak içindeki çelik telleri çıkarırdık ve bunu kullanmayı keşfettim. İpliğe göre çok daha

verimliydi. Okları ise yabani güllerin dipten çıkan düzgün sürgünlerinden yapardık. Uçuşları çok iyiydi. Bunların kabuğunu çakı ile soyar hemen yaşken ateşte düzeltir ve kalın uçlarına çivi takardık. Evimizin önünde eski bir tahta kapı vardı, onu hedef tahtası yapardım. Sonra kendi aramızda uzağa atma-menzil-yarışmaları yapardık. 80-100 metre civarında attığımız olurdu.

Üniversite ve iş hayatı derken çocuklukta kalan okçuluk hevesi Ege Araştırma Enstitüsü Müdürü olduğum 2008 yılına kadar adeta küllenmişti. Bir gün öğle arasında geleneksel okçulukla ilgili araştırma yaptım internetten. Bazı temel bilgiler var fakat bu işi yapan ve öğrenebileceğim kimse yok. İstanbul'da birkaç derneğe mail yazdım. Sağ olsun burada adını zikretmeden geçmeyeceğim Tirendaz Derneği başkanı Dr. Murat ÖZVERİ geri döndü. Tabi ben de bu arada İzmir'de okçuluk kursu alabileceğim bir yer araştırıyorum. Büyükşehir belediyesinin var ama yaşımız geçmiş, çocukları kabul ediyor haklı olarak. Murat Hoca İzmir'de yay yapan çok iyi bir usta olduğunu ve Karşıyaka'da oturduğunu belirterek telefon numarasını da yazmış. Aradım, Süleyman Cem DÖNMEZ hoca, sonradan birkaç ortak tanıdığımız çıktı. Randevu aldım gittim tanıştım Süleyman Hocayla. Yay yapımı konusunda hakikaten kendini bu işe adanmış, çok mütevazı ve mükemmel yaylar yapan bir insan. Tabi sonradan Dr. Murat ÖZVERİ hocamızla görüşmelerimiz devam etti. 0 kadar işinin arasında İstanbul'dan kalktı geldi, temel atış tekniklerini gösterdi. Bir de 2-3 ay boyunca PVC borulardan yaptığımız kepaze ile "çile çekerek" çalıştık ve duruş ve çekiş tekniğimizi geliştirdik. Zaman zaman videolar çekerek gönderdik, Murat hoca hatalarımızı düzeltti. Tirendaz İzmir şubesini kurduk. Daha sonra yakın atış eğitimi için tekrar geldi ve bu 3 aylık çile çekme eğitiminden sonra Macar Grozer yaylarımızı getirdi. İlk yayım bu 55 librelik Grozer'dir. İlk temel okçuluk eğitimlerimi de Dr. Murat ÖZVERİ hocadan aldım, kendisine buradan sonsuz teşekkür ederim. Okçuluğa başlayışım da uzun bir aradan sonra böyle oldu.

Benim asıl merakım biraz da tarihi kaynaklardan beslenerek öğrendiğim Türk yayının özellikleri ve diğer yaylardan üstünlüklerine yoğunlaştı. Süleyman Hocayla tanıştıktan sonra Aliğa'da bulunan atölyesine gittim. Tabi mesleki olarak ağaç bilgisi de olduğundan Süleyman hocanın anlattıklarını can kulağıyla dinliyorum. Bahsettiğim 2008-2009 yılları. Türkiye'de yay yapan neredeyse yok, Süleyman Hoca da 10-15 yıldır kendini bu işe adanmış, kendi imkanlarıyla yapmış her şeyi. Birçok aşamayı deneme yanılma yoluyla tecrübeyle bulmuş. Daha sonra hocaların hocası diye niteleyebileceğimiz, şu anda dünyadaki en iyi Türk yayı ustası Adam KORPOWICZ ile tanışmış, Kanada'ya gidip gelmiş, Adam hoca Türkiye'ye gelmiş ve ondan tekniklerini alarak kendini geliştirmiş. Ben de yay yapımına başladıktan sonra Süleyman Hocanın yanına giderek aşama aşama anlattı bildiklerini, bazı hususları göstererek öğretti. Yay yapımı çok zahmetli ve uzun süren bir uğraş. Gerçekten çok sabır ve el becerisi gerektiriyor. Bir de malzeme bulma konusunda sıkıntı yaşıyorsunuz. Örneğin uygun ağaç temini, boynuz ve sinir temini, deri ve balık tutkalı bulma vb. birçok malzeme hazır satılmıyor. Sağ olsun Süleyman Hoca bu konuda da bana çok destek oldu.

2015 yılında Orman Genel Müdürlüğü rotasyon uygulamasından sonra benim tayinim Trabzon'a başmühendis olarak çıktı. Bu arada tabi Trabzon'da da yaylık ağaç aradım ve buldum. İşletme şefi arkadaşlarım da yardımcı oldular, yaylık akçaağaç temin ederek ambarla İzmir'e gönderdim. Kendim Trabzon'dayım ama bir yandan da bu işlerle uğraşıyordum. Ağaçları kurutarak yaylık lata şeklinde kestim. Tabi bunun öncesinde de İzmir keresteciler sitesini mesken tutarak yaylık akçaağaç aramalarımı da belirteyim. Her şey malzemeden başlıyor ve iyi malzeme kullanmak gerekiyor. Çünkü iyi bir yay 200 yıl kadar kullanım ömrüne sahip.

İzmir'de iken Süleyman hocanın yanına zaman zaman giderek aşama aşama yay yapımını öğrenmeye çalıştım. Yay yapımı için pahalı alet edevat gerekmiyor aslında. Küçük el aletleri ile

başlayıp çok rahatlıkla yay yapmak mümkün. Ancak kesim işleri için küçük de olsa atölye niteliğinde bir yerin olması çok iyi olur. Bursa Teknik Üniversitesine geçtikten sonra üniversitemizin öğrenci topluluklarından Ata sporları ve izcilik topluluğunun akademik danışmanlığını üstlendim. Ayrıca Türkiye’deki üniversitelerde ilk kez “Türk Okçuluğu ve Yay yapımı” adında sosyal seçmeli ders açtık çok rağbet gördü öğrencilerden. Okçulukla ilgili çalışmalara yaylar ve oklar alarak öğrencilere eğitim vermeye başladık. Bu arada peyderpey ben İzmir’deki yay yapım malzemelerimi Bursa’ya taşıdım. Sağ olsun Rektör Hocamız Prof. Dr. Arif KARADEMİR ve Genel Sekterimiz Prof. Dr. Sami İMAMOĞLU hoca alet-makine ve atölye kurulumu konusunda çok destek oldular. Yay yapım faaliyetlerimize şimdi bu atölyede devam ediyoruz.

Geleneksel Türk Okçuluğu özünde ecdadımızın mükemmel hale getirdiği Türk yayı ve okunu konu alan bir savaş silahı ve sanatımızdır. Tarihçilerimizin de üzerinde önemle belirttiği gibi eğer atalarımız Türk yaylarını bu kadar mükemmel hale getirmeselerdi savaşlarda üstünlük sağlamaları bu kadar kolay olmayabilirdi. Düşünün, düşman size yaklaşımadan binlerce ok yağmuruna tutuyorsunuz, çadırlarını yakıyorsunuz, ıslık oklarıyla psikolojik olarak moral bozuyorsunuz. Tabi ok yeri gelmişken söyleyelim, haberleşme aracı olarak kullanılmıştır savaşlarda. Şimdiki gibi iletişim teknolojileri olmadığından savaş hengamesi içerisinde binlerce askeri sistemli bir şekilde sevk etmek ıslık oklarıyla yapılmıştır. Zamanımızın en iyi silah teknolojisi neyse, Türk yayı da o mükemmeliyettedir. Hakikaten gelişigüzel yapılmış değil, tam bir mühendislik hesaplamasıdır. Uzun yıllar ordudaki en etkili silah olarak kullanılmıştır. Hatta ateşli silahlar çıktıktan sonra bile ilk zamanlardaki dezavantajları nedeniyle ok ve yay bir süre daha savaş silahı olarak kullanılmıştır. Daha sonraları ise bir spor ve gösteri aracı olarak ok yayın kullanıma devam ettiğini görüyoruz. Tabi ok ve yay yapan ustalar da her zaman itibar görmüş, değerli hediyeler verilerek taltif edilmiştir. Bu konuda Ünsal YÜCEL hocamızın eserlerinde çok detaylı bilgiler

bulunmaktadır. Türklerin İslamiyet'i kabulünden sonra yay yapımı ve okçuluk daha çok önem kazanmış ve dini ritüeller de eklenmiştir. Okçuluğa değinen Ayet yorumları olduğu gibi dolaylı veya doğrudan kırka yakın hadiste de okçulukla ilgili konulara değinilmektedir. Tabi dini inanışın da desteklemesi ok ve yaya verilen önemi artırmış ve emir telakki edilerek ecdat tarafından adeta zirve noktasına taşınmıştır. Toplumumuz güreşi ata sporu olarak bilir ve sahiplenir. Bu ata sporumuz kadar da okçuluğumuz ata sporumuzdur ve sahiplenilmesi gerekir. Bu konuda son yıllarda çok güzel gelişmeler olmuştur ve bu gelişmede özellikle TRT tarafından çekilen tarihi dizilerin çok önemli rolü vardır.

Bazen soruluyor, her okçu kendi yayını yapmak zorunda mıdır? Elbette değildir, yay yapımı adeta bir sanat olarak telakki edilmiş ve hassasiyet gösterilmiştir. Yayın kullanıldığı zamanlarda askeri yay yapan ustalar olduğu gibi, yetişmediği zamanlarda sivil yay yapan ustalardan da faydalanılmıştır. Şimdiki Okçular Vakfının bulunduğu yer olan Okmeydanı'nda 200 den fazla yaycı esnafının olduğu biliniyor. Bu yaycı esnafı da her biri adeta kendi tarzını ve yay yapım usulünü geliştirmiş ve özellikle menzil yarışlarında ok ve yayı dereceye giren ustalara da padişah tarafında çeşitli hediyelerin verildiğini görüyoruz. Yay almak veya yaptıрма isteyen kişinin de fiziki özelliklerine göre tahmin ediyorum, sipariş yayların da yapılmış olması gerekir. Kişinin kol boyuna göre çekiş mesafesi değişeceğinden yayın büyüklüğünün değişmesi de mümkündür. Fakat Topkapı Sarayındaki Orijinal Türk yayları üzerinde yaptığı ölçümlerde Adam KORPOWICZ yay boylarının 113-125 cm, çekiş kuvvetlerinin ise 80-240 libre arasında değiştiğini ifade ediyor. Bu gösteriyor ki standart bir üretim yok ama kullanıcının özellikleri, yayın kullanım amacı, darp yayı olarak mı, menzil yayı, veya savaş yayı olarak mı kullanılacak bu hususlara göre de yayım yapım tekniğinin ve boyutlarının biraz farklılaşması gerekir. Uzun süren bir çalışma ve ustalık gerektirdiğinden her okçunun yayını yapması teknik olarak mümkün olmayabilir. Ama ilginç bir husus da şu;

nl hattatların birçoğunun aynı zamanda kemanger veya kemankeş olduğunu görüyoruz. Bunun bir sebebi hattatların çalışmaları esnasında yazıları elleri titremeden yazabilmeleri için sürekli okçuluk eğitimi yaptıkları bilinmektedir. Bir diğer husus ise yayın tezyinatını hattatların titizlikle yapmalarıdır.

Türklerde yarışmaların ve oyunların eğlence yn olduğu gibi savaşa hazırlık tarafı da vardır. Bu açıdan bakıldığında okçuluk yarışmalarına da çok önem verilir ve kazananlara şimdikinın olimpiyat şampiyonu gibi muamele edilerek taltif edilirdi. Tabi bu yarışmaların kategorileri de olurdu. Ayrıca okçular tekkesinin kendine has kuralları vardı ve bu kurallar herkes için aynıydı. Yani vezir-i azam da gelse okçular tekkesinin şeyhinin kurallara uymak zorundaydı. Hatta şöyle denir, insanların makam mevki dikkate alınmadığı iki yer vardır, birincisi cami, ikincisi okçular tekkesi. Tabi bu tekke dini motif çağrıştırsa da aslında şimdiki anlamda bir spor kulübü niteliğinde. Fatih tarafından vakfiye edilmiş ve hep bu amaçla kullanılmış. Padişahlar da zaman zaman buraya giderek verdikleri önemi göstermişlerdir. Hatta II. Mahmut gibi menzil sahibi padişahlar da vardır tekkeye devam eden.

Okçuluk yarışmalarını dört kategoriye ayırmak mümkündür. Bunlar, en uzak mesafeye ok atmayı amaçlayan menzil yarışları, bir hedefe ok atarak isabeti önceleyen puta atışları, uzun bir direğin tepesine konan kabağa yapılan kabak atışları ve zırhlı delmeye çalışılan darb atışlarıdır. Görüldüğü gibi aslında hepsi yarışma olarak yapılmaktadır ama burada asıl amaç savaşta karşılaşılan pozisyonlarda ok atışlarını mükemmel hale getirmektir. Zırhlı bir düşmanı saf dışı etmek için darb atışı, kale burcuna ok atmak için kabak atışları hep bu savaşa hazırlık çalışmalarıdır aslında. Eskiden birkaç şehirde bu amaçla kullanılan meydanlar bulunmaktadır. Hatta Trabzon'da ben ğrenci iken "kavak meydanı" diye tabir edilen Trabzon lisesinin önündeki meydanda kaldım. Uzun zaman neden acaba buraya kavak meydanı dendiğini de anlayamadım. Hiçbir kavak

ağacı yok ve kavak satılan bir yer değil. Daha sonra Ünsal YÜCEL hocanın kitabında kabak meydanlarından birinin de Trabzon'da olduğunu okuyunca buranın kabak meydanlarından biri olabileceğine dair araştırma yaptım. Trabzon'da yaşlılar da aslında buranın kavak değil kabak meydanı olduğunu ifade ettiler. Tabi zamanla halkın söyleyişi değişmiş.

Tabi ecdat çok küçük yaşta okçuluğa başladığı için şimdi bile afaki gelen birçok atış çok rahatlıkla yapılmıştır. Örneğin meşhur okçularımızdan Tozkoparan İskender 846 metre menzil atışı yapmıştır. Savaş yayları 80 libreden başlamaktadır ki bugün bizim çekiş kuvvetimizin üstündedir. 240 librelik bir yayın tahrip gücünü hayal edin, müthiş bir silah. Yarışmalarda çok sıkı kurallar uygulanmıştır ve kayıt altına alınmıştır. O kadar titizlik gösterilmiştir ki menzil atışlarında eğer menzil kırıldıysa okun düştüğü yeri havaya sarıklarını atarak haber veren "havacılar" iyi ücretler ödenmiştir. Ölçümler ve atışlar şahitlerin huzurunda yapılmış ve kaydedilmiştir. İşte bugün birçok insanın mezar taşı zannettiği aslında rekor kırıldıktan sonra dikilen nişan taşlarıdır. Görüldüğü gibi aslında bizim çok zengin ve kayıtlı okçuluk tarihi geçmişimiz var. Cumhuriyetin ilk yıllarında kurulan Okspor sanırım daha sonra fesh oluyor. Yay yapan usta zaten kalmamış ve bu kültür unutulmuş. Aslında yay yapımı ve okçuluk bunun için de çok önemli. Unutulan önemli ve mükemmel hale getirdiğimiz ve bize Anadolu'nun kapılarını açan bir kültürü yeniden ayağa kaldırma ve tanıtmak gerekiyor. Geçen yıl UNESCO somut olmayan kültür varlıklarına alındı geleneksel Türk okçuluğu ve federasyonu kuruldu. Son yıllarda çok güzel ilerlemeler oldu ama yay yapımı konusunda hala emekleme aşamasındayız ama malzeme temini konusunda devlet desteği sağlanırsa kısa sürede güzel ilerlemelerin olacağına inanıyorum.

Okçuluğun ayet ve hadislerde çok önem verilen bir savaş aracı olduğu ifade ediliyor. Sağlam kanıtlı ve destekli dini referansları var. Bu nedenle Selçuklularda ve Osmanlılarda bu yönüyle yarı kutsal sayılmıştır yay ve okçuluk. Yayın

kurulması ve yapılması esnasında kabzanın öpülerek altına konulması bu referansların somutlaşmış halidir. Ayrıca Okçular Tekkesinde yapılan törenler de bu doğrultudadır. Büyük kabza alma, küçük kabza alma ve yen kuşanma esnasında okçu sırrı denilen bir sır söylenmektedir. Peygamberimizin miraç mucizesinde de Allah'a bir yay mesafesi kadar yaklaştığı gibi bir ayet de var hatırladığım kadar. Örneğin hadiste "çocuklarınıza ok atmayı, ata binmeyi ve yüzmeyi öğretin" diyor. Dikkat ederseniz her üç spor da çocukların hem ruhsal hem de bedensel gelişmelerini destekleyen sporlar. Odaklanma sorunu olan ve hiperaktif çocuklara okçuluk yapmasını tavsiye ediyor doktorlar.

Okçulukla ilgili kültürümüz o kadar geniştir ki bu hem yazılı hem de sözlü kültürümüz çok zengin deyimler ve ifadeler barındırmaktadır. Özellikle şekil itibarıyla sevgilinin kaşının yaya benzetilir ve "keman kaşlı" diye tabir edilir. Oklar da genellikle sevgilinin bakışına benzetilerek kalbi delip geçen ve ızdırab dile getiren ifadeler olmuştur.

Ok ve yayın Türk kültüründe simgesel anlamını da burada vurgulamak isterim. Yay bildiğiniz gibi Türklerde hakimiyet sembolüdür. Bu sembolün yansımalarını Osmanlı padişah tuğralarında da yay kıvrımlı şekiller olarak görüyoruz. Ok ise davet ifade ediyor. Hatta bu gelenek hala Anadolu'da yaygın olarak devam eden bir kültür. Bizim köyümüzde (Menemen-Çukurköy) düğünlerde ve sünnetlerde hala davetiye yerine şeker dağıtılır ve bunu adına "okuntu" denir. Ben okçuluk kitaplarını derinlemesine okuduktan sonra dağıtılan "okuntunun" gerçekten okunmuş bir nesne değil davet amacını taşıdığının farkına vardım. Ege'de köylerde hala bu gelenek devam eder.

Deyim ve atasözlerimizde de okçuluk çok yaygın olarak yer almaktadır. Hemen aklıma gelen mesela "çile çekmek" deyimini, okçuluğa başlamadan önce kas güçlendirme ve doğru çekiş tekniğini oturtma amacıyla yapılan meşakkatli bir işi ifade eder. Ayrıca "kepaze olmak" tabiri de okçulukla ilgili bir

deyim. Kepaze “ile çekme” de veya antrenman yapmada, ısınmada kullanılan gevşek yaya verilen isim. “iki dirhem bir çekirdek” ifadesi yine oka takılan temrenin ağırlığını ifade eden bir deyim. Ok gibi dosdoğru, ok yaydan çıkmak, ok gibi atılmak, kırış kırmak, yabana atmak, havasını almak gibi birçok deymi aslında günlük hayatımızda kullanıyoruz ve bunların çıkış kaynağı okçuluk.

Halk edebiyatımızda da okçulukla ilgili zengin bir kültür birikimimiz var. Özellikle deyişlerde görüyoruz bunu. Bu konuda yani edebiyatımızda ok ve yayın kullanımı konusunda akademik bir tez çalışması var mı? bilmiyorum ama yapılırsa çok zengin bir içeriğı olacağına eminim. Örneğın halk ozanlarımızdan Karacaoğlan bir koşmasında şöyle diyor;

Yiğit kendini  vende,

Oklar menzili d ğende.

Kılıç kalkana değende,

Kalkan gümbür g mb rlenir

Bu gibi koşmalar ve dörtlükler halk edebiyatımızda çok yaygın olarak kullanılmıştır. Divan edebiyatı bizim için anlaması zor diye gözümüz korkuyor ama burada da belki halk edebiyatından daha zengin bir ok ve yay kullanımı var.

Okçuluk çok güzel bir spor, hem zihnen hem bedenen insanı rahatlatan bir yönü var. “Ok atan dert atar” denir, hakikaten ok atmanın psikolojik olarak rahatlatıcı özelliğı var. Özellikle çok stresli iş hayatı olanlara tavsiye ederim okçuluğı. Yay yapımı ise ayrı bir kültür. Bizim tarihimizde çok önemli yeri olan ve adeta asker millet olmamıza katkı yapan bir savaş aleti. Tarihimizi bu kadar etkileyen bir silah olmasına rağmen yapımının unutulması çok büyük bir gaflet bizim için. Bu yüzden unutulmuş bir kültürün tekrar

canlandırılması olarak görüyorum yay yapımını. Şimdilik 3-5 kişinin bireysel çabasıyla ilerleniyor ama Geleneksel Türk Okçuluk Federasyonun kurulması ve Okçular Vakfının katkılarıyla çok daha hızlı ilerleme olacağına inanıyorum.

Her ilimizde geleneksel okçuluk kulüpleri var ve aktif olarak faaliyetler. Hatta milli eğitim ve halk eğitim müdürlükleri de bu tür kursları destekliyor. Okçuluk devamlık isteyen bir spor. Her gün belirli sayıda kepaze çekilmesi gerekiyor. Zannederseniz bunun arka planında Peygamberimizin “okçuluğu bırakan bizden değildir” hadisinin bulunması muhtemel. Bu antrenman da insanı sürekli zinde tutan bir eylem.

Yay yapımı için ise daha alacak çok yolumuz var. Federasyonun bu konuda öncülük etmesi ve destek sağlaması çok iyi olur. Uzun süreli kurslar açarak, bu işe gönül ve yıllarını vermiş iyi ustalarımızın yeni yay yapanları yetiştirmesini sağlaması gerekir.

Silahları seven bir milletiz ve ok ve yay en iyi yaptığımız bir silah. Bunu hamaset olsun diye söylemiyorum ama mütevaziliğe de gerek yok bu konuda. Türk yayı dünyanın takdir ettiği bir silah. Dolayısıyla hem bu kültürümüze sahip çıkmak ve hem de spor yapmak için artık okun yaydan çıkması gerek. Geç bile kalındı. Selam ve saygılarımla.